

Juryrapport Gemalenpluim 2019: 'In goede handen'

1. Werkwijze

De jury bleef ongewijzigd ten opzichte van voorgaande jaren en bestond uit Peter Nijhof (algemeen adviseur bestuur, voorzitter), Jef Landman (lid bestuur) en Kees Tak (bouwkundig adviseur).

De eerste oproep tot nominatie (Nieuwsflits 44 dd 26 februari 2019) leverde nauwelijks respons op. De reminder dd 13 juni des te meer, met name vanuit de waterschappen.

Een aantal reacties betrof geen formele nominaties maar vragen/mededelingen/voortgangsinformatie (zie verder paragraaf 2).

Twee nominaties voldeden niet aan de criteria (zie verder paragraaf 3).

Tien nominaties voldeden aan de criteria (zie verder paragraaf 4), waaruit de voordracht voor de prijswinnaars is geformuleerd (zie verder paragraaf 5). Daarvan voldeden twee voordrachten formeel op één punt niet aan de gestelde criteria, omdat dit nominaties door derden betrof in plaats van door de eigenaren zelf, te weten:

- Stoomgemaal Halfweg, voorgedragen door Stichting Museumgemaal De Cruquius
- Gemaal Schagerkogge in Kolhorn, voorgedragen door de Stichting Museumgemaal Wilhelmina.

Omdat de eigenaren van beide gemalen instemden met hun nominatie zijn ze alsnog meegenomen in de jurering.

Alle aldus genomineerde gemalen zijn door één van de juryleden in september 2019 op locatie bezocht. Op 23 september heeft de jury vergaderd en de voorliggende voordracht geformuleerd.

2. Reacties zonder nominatie

1. Stichting Gemaal Teylings

Bericht over voortgang. Na gereedkomen restauratie voornemen tot nominatie.
Beantwoord: daarom op 'longlist' Gemalenpluim 2020 e.v. geplaatst

2. Stichting De Vereniging, Voorschoten

Bericht over voortgang. Na gereedkomen restauratie voornemen tot nominatie.
Beantwoord: daarom op 'longlist' Gemalenpluim 2020 e.v. geplaatst

3. Waterschap Rivierenland

Vraag, of het jarenlang zorgvuldig onderhouden zonder grote ingrepen van een rijksmonument (Mr. Kolffgemaal Hardinxveld-Giessendam) ook nominabel is. Beantwoord: volgens huidige criteria niet, wellicht in de toekomst als criteria aangepast zouden worden. Actiepunt jury bij evaluatie Gemalenpluim 2019.

3. Nominaties die buiten de criteria vallen

1. Nationaal Stoommachinemuseum Medemblik

Op aangeven van de Stichting Museumgemaal Wilhelmina nomineerde het Stoommachinemuseum zich vanwege het samenstellen van een nieuwe expositie en het opstellen van een beleidsplan. Beantwoord: volgens huidige criteria niet, wel heeft de juryvoorzitter in oktober een afspraak gemaakt voor overleg hierover.

2. Stichting Museumgemaal Cremer, Termunterzijl

De vacuümleiding in het gemaal is vervangen door een polypropyleenleiding om met name de museale expositieruimte te vergroten. Beantwoord: een waardevol project maar van te beperkte reikwijdte om als nominatie mee te dingen.

4. Genomineerd

Per nominatiecategorie, alfabetisch op naam gemaal

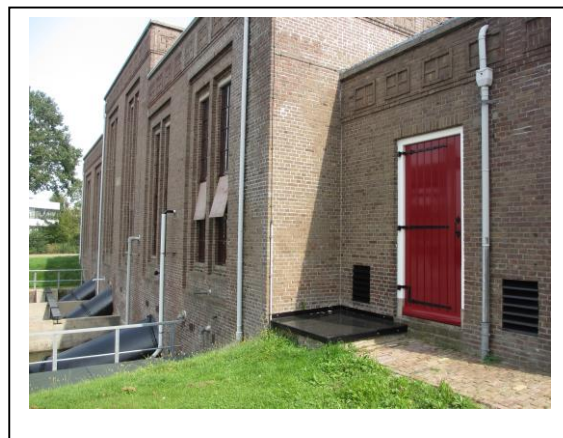
Categorie Waterschappen

1. Gemaal Boreel, Middelburg (Waterschap Scheldestromen)

Bij een grote onderhoudsbeurt is dit werkzame gemaal uit 1927 geoptimaliseerd en up to date gebracht. Door herschikking van schakelkasten en

leidingen is de toegankelijkheid van het gemaal voor publiek vergroot. Tevens is aandacht gegeven aan enkele esthetische aspecten als lampen en relingen

waardoor het gemaal meer uitstraling heeft gekregen. De jury is van mening dat het onderhoud en de plussen op verdienstelijke wijze zijn uitgevoerd.

2. Gemaal Emilia, Hoge Zwaluwe (Waterschap Brabantse Delta)

Gemaal Emilia is nieuw opgericht als vervanging van een voorganger uit de jaren `1950. Een nieuw gemaal zal noodzakelijk zijn geweest, maar de verwijzing naar de vormgeving van een windmolen als voorganger is in de ogen van de jury eerder verwarrend dan herkenbaar. Cultuurhistorisch geen versterking omdat de nieuwe vormgeving de continuïteit van de bemalingsgeschiedenis ontkent.

3. Gemaal Grote R, Petten (HHR Hollands Noorderkwartier)

Prijzenswaardig behoud van eigen waterschapserfgoed door bouwkundige renovatie en technische modernisering van een waardevol, maar niet-beschermd vol-operationeel gemaal van groot landschappelijk belang. Bij de uitvoering zijn de

gevels en voegwerk `aan de stevige kant' aangepakt.

4. Gemaal Haarlemmerweg, Amsterdam (Waterschap Amstel, Gooi en Vecht)

Dit werkzame gemaal heeft recent een grote onderhoudsbeurt gehad. Hierbij zijn de pomp met elektromotor, de schakelkast en de elektrische leidingen geheel vernieuwd. Extern zijn de instroom en uitstroom gerenoveerd. De dakgoten zijn vernieuwd en het metselwerk is waar nodig opnieuw gevoegd. De jury vindt dat het gemaal er weer keurig netjes uitziet.

5. Gemaal Hofweg, Rotterdam (HH van Delfland)

Het in één gebouw ondergebrachte gemaal met woonhuis is fraai gelegen in het landschap, maar niet beschermd als monument. De aanvankelijk beoogde sloop is door creatief denken omgezet in behoud. De noodzakelijke capaciteitsvergroting is ondergebracht in een ondergrondse ruimte op zodanige wijze dat het gemaal

is weer een lange periode kan functioneren. Daarbij zijn bovendien de oorspronkelijke architectonische en landschappelijke kwaliteiten in stand gehouden.

6. Gemaal De Vooruitgang, Spijkenisse (Ws Hollandse Delta)

Gemaal De Vooruitgang is een monument, vol in bedrijf. In voorgaande decennia zijn de monumentale waarden onvoldoende gerespecteerd bij het onderhoud door gebruik van verkeerde materialen en onjuiste herstellmethoden. De hierdoor ontstane schade en andere gebreken zijn bij de recente aanpak deskundig hersteld, zij het dat de verhoogde witte plint teveel aandacht vraagt.

7. Gemaal Zeeburg, Amsterdam (Waterschap Amstel, Gooi en Vecht)

Het gigantische boezemgemaal uit 1943 heeft recent een ingrijpende renovatie ondergaan. Zo zijn de 4 elektromotoren vernieuwd en zijn de kolossale horizontale

schroefpompen gereviseerd. Hierbij zijn oorspronkelijke elementen als peilglazen zoveel mogelijk bewaard gebleven. Buiten

zijn metselwerk en de afdichting van het platte dak hersteld. Voorts zijn hekwerken gerepareerd en zijn

regenpijpen en lichtmasten vernieuwd. Ook hierbij is rekening gehouden met de historie van het gemaal. Het waterschap is voornemens in de grote opgeknapte kelder onder het gemaal een gemalenmuseum in te richten. Als de plannen concreet worden wil de jury dit gemaal graag in een nieuwe beoordelingsronde betrekken.

Categorie Stichtingen

1. Stoomgemaal Halfweg te Halfweg (Stichting Vrienden Stoomgemaal Halfweg)

Het gemaal stamt uit 1853. In 1924 zijn de installatie inclusief de 2 ketels vernieuwd. Een aantal jaren geleden is het gemaal buiten werking gesteld en is 1

van de ketels verwijderd. Met de andere ketel draaide het gemaal op open dagen voor publiek. Echter verleden jaar werd de ketel

afgekeurd en was het afgelopen met draaien. Het bestuur van de stichting zat niet bij de pakken neer en door een voortvarende en effectieve aanpak werden de middelen voor een nieuwe ketel bijeengebracht. Vóór het seizoen 2019 is een nieuwe ketel gebouwd en geïnstalleerd. De jury is zeer onder de indruk van deze geweldige prestatie en het resultaat.

2. Gemaal Makkum, Makkum (Stichting Watererfgoed)

Na een eerdere pluim voor de restauratie van het exterieur, is dit gemaal opnieuw genomineerd voor de vervolg-restauratie van machinekamer en voormalige bestuurskamer polderbestuur. Daar het project nog niet volledig is afgerond, wordt de nominatie in overleg met de eigenaar aangehouden tot 2020.

Buiten-categorieaal

1. Gemaal Schagerkogge, Kolhorn (particuliere eigenaar)

Behoud van een door het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier afgestoten, technisch-historisch en qua ligging bijzonder waardevol maar niet-beschermd gemaal, door een particuliere aankoop met behoud, herstel én publieke openstelling van de

machinekamer.

5. De prijswinnaars: 'In goede handen'

Alle voorgedragen gemalen van op uiteenlopende wijzen groot-onderhouden, gerenoveerd of gerestaureerd, maar steeds met grote inzet en betrokkenheid van de eigenaren/beheerders. Al deze gemalen zijn dan ook met recht 'in goede handen'.

Dat maakte de keuze van de prijswinnaars voor de jury extra moeilijk. Het zijn dan ook vaak uitvoeringsdetails die de doorslag geven. Het eigentijds adagium voor verantwoord monumentenherstel: 'behoud wat mogelijk, vervang alleen wat noodzakelijk is' wordt niet altijd voldoende gevolgd. Te ingrijpend gezandstraalde gevels, onnodig vernieuwd voegwerk of vervanging van bakstenen kunnen onnodig afbreuk doen aan de uitvoering weldoordachte plannen. Plannen, waarbij gebreken moeten worden hersteld op basis van voorafgaande analyse van de oorzaken, gebruikmakend van passende materialen en geëigende technieken. Waar deze kennis 'in huis' ontbreekt wordt het inschakelen van onafhankelijke deskundigen aanbevolen om tot een ook cultuurhistorisch optimaal eindresultaat te komen.

Categorie Waterschappen

Gemaal Hofweg, HH van Delfland

Toegekend aan het Hoogheemraadschap van Delfland

Wegens het zorgvuldig aanpassen van bemalingseisen buiten de bestaande bouwmassa van het Gemaal Hofweg van de Polder Schieveen (1926) bij Rotterdam, zonder de kwaliteiten van het (niet nader beschermde) gebouw aan te tasten waardoor versterking van de cultuurhistorische waarde van de gehele locatie is bewerkstelligd.

Categorie Stichtingen

Stoomgemaal Halfweg, Halfweg

Toegekend aan de Stichting Vrienden Stoomgemaal Halfweg

Wegens voortvarende en doeltreffende actie voor het vergaren van de financiële middelen voor de aanschaf en installatie van een nieuwe ketel in het Stoomgemaal Halfweg te Halfweg (1852), nodig vanwege de afkeuring van de oude ketel, waardoor het gemaal na een korte onderbreking weer draaiend kan worden getoond.

Particuliere eigenaren

Particuliere eigenaren van volwaardige, complete gemalen zijn zo weinig voorkomend dat zij geen aparte categorie voor de Gemalenpluim vormen.

In het geval van Kolhorn is de jury evenwel van oordeel dat hier sprake is van een bijzonder geslaagd initiatief, dat wat betreft het uitwendig bouwkundig herstel nog een vervolg moet krijgen, waartoe deze **gemalenaanmoediging** als een aparte prijsvorm strekt:

Gemaal Schagerkogge te Kolhorn

Toegekend aan Irma Stroet en Johan Kunis, eigenaressen

Wegens grote waardering voor behoud van het buiten gebruik gestelde, technisch-historisch en door ligging in beschermd dorpsgezicht waardevolle elektrische Gemaal Schagerkogge (1928) in Kolhorn door aankoop als particuliere eigenaar met behoud, herstel én publieke openstelling van het interieur, met de Gemalenaanmoediging voor de noodzakelijke afronding van het bouwkundig herstel van het exterieur.

Lelystad, Oktober 2019.

Namens de jury NGS-gemalenpluim,

Peter Nijhof, voorzitter.

Goedgekeurd door het NGS bestuur dd. 16-10-2019.